

KREDITTRISIKO KNYTTET TIL FORETAKSSEKTOREN

Pål Sæther, konsulent, og Kai Larsen, rådgiver i Avdeling for finansiell analyse og struktur, Norges Bank

I tillegg til å beskrive Norges Banks risikoklassifiseringsmodell (SEBRA¹), drøfter artikkelen utviklingen i foretakenes finansielle stilling og dens betydning for norske finansinstitusjoner. Analysen indikerer at finansinstitusjonenes risiko for utlånstap har økt, spesielt innenfor næringene eiendomsdrift, sjøfart og rørtransport, samt bygg og anlegg. Artikkelen inneholder videre en vurdering av utviklingen i ulike regioner.

1 Innledning

Lån til foretakssektoren utgjør en betydelig del av finansinstitusjonenes samlede utlån. Utviklingen i denne sektoren er derfor sentral med hensyn til institusjonenes risikoeksponering. Til hjelp i arbeidet med å følge utviklingen i kredittrisikoen overfor foretakssektoren, har Norges Bank utviklet risikoklassifiseringsmodellen SEBRA. I denne artikkelen beskrives modellen, utviklingen i foretakssektoren basert på modellen samt foretakenes betydning for finansinstitusjonenes risikoeksponering.

2 Om datamaterialet, næringer og regioner

Norges Bank har en database med regnskap for samtlige aksjeselskaper for perioden 1988 til 1998. Med utgangspunkt i denne databasen risikoklassifiseres foretakene og gjelden som er gitt til foretakene analyseres.

Utvalget i analysen

Denne analysen, og kapitlet om foretakssektoren i Finansielt utsyn i dette nummer av Penger og Kreditt, har tatt utgangspunkt i regnskapene til samtlige aksjeselskaper for perioden 1993 til og med 1998. For å få et tilfredsstillende grunnlag for analysen, har vi av ulike årsaker utelatt enkelte foretak. Det gjelder:

- foretak som har levert regnskap, men som i realiteten ikke er aktive, det vil si foretak som verken har drifts- eller finansinntekter.
- holdingselskaper, det vil si foretak som ikke har annen oppgave enn å eie andre selskaper.
- foretak som driver finansiell tjenesteyting og forsikring. Dette fordi vi ønsker å se nærmere på foretakssektorens betydning nettopp for denne næringen.

- foretak som utvinner olje og gass, eller som yter tjenester knyttet til dette. Disse foretakene er i stor grad finansiert av utenlandske kilder, og vil derfor i liten grad påvirke den norske finansnæringen.

Tabell 1 viser antall foretak for hvert enkelt år som er med i analysen, med samlet omsetning og langsiktig gjeld for disse.

Tabell 1. Antall foretak i utvalget. Samlet omsetning og langsiktig gjeld i milliarder kroner.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ¹
Antall foretak	82 880	76 870	86 090	95 434	100 802	103 935
Samlet omsetning	1 087	1 166	1 264	1 403	1 565	1 639
Samlet langsiktig gjeld	350	329	336	349	448	524

¹Foretak som har levert regnskapene for sent til Brønnøysundregistrene er ikke med i tallene for regnskapsåret 1998

Næringer

Enkelte deler av foretakssektoren vil til ulike tider være mer risikoutsatt enn andre. I avsnitt 5 har vi satt fokus på de næringene som antas å være mest sentrale i forhold til finansinstitusjonenes risikoeksponering. Målt etter omsetning utgjør disse næringene 75 prosent av de foretakene som er med i tabell 1. Næringer som er utelatt i denne delen av analysen, er blant annet kraft- og vannforsyning, jord- og skogbruk og helse- og sosialtjenester. En relativt stor andel av foretakene i disse næringene er offentlige virksomheter som ikke er risikoutsatt i like stor grad som private foretak.

I tabell 2 er næringsgrupperingen beskrevet nærmere. Det er store forskjeller når det gjelder størrelse og lånebehov i de enkelte næringene. Varehandelen hadde samlet sett størst omsetning, men foretakene i denne næringen er i relativt liten

¹ System for Edb-Basert RegnskapsAnalyse

Tabell 2. Næringsinndeling. Antall foretak, langsiktig gjeld og omsetning i 1998. (Milliarder kroner)

Næringer		Antall foretak i 1998	Langsiktig gjeld i 1998	Omsetning i 1998
Eiendomsdrift	Omsetning, drift og utleie av egen fast eiendom	14 383	111,5	42,4
Sjøfart og rørtransport	Rørtransport, sjøfart og kysttrafikk	2 277	110,7	81,8
Varehandel	Arbeid knyttet til motorkjøretøyer, detalj-, agentur- og engroshandel. Reparasjon av husholdningsvarer og varer til personlig bruk	30 969	45,1	616,9
Forretningsmessig tjenesteyting	Utleie av maskiner og varer. Databehandlingsvirksomhet. Forskning og utviklingsarbeid. Annen forretningsmessig tjenesteyting	17 455	20,7	122,6
Bygg og anlegg	Bygge- og anleggsvirksomhet	9 267	16,9	100,5
Verkstedindustri	Produksjon av metallvarer, maskiner og utstyr, kontor- og datamaskiner, andre elektriske maskiner og apparater, radio-, fjernsyns- og annet kommunikasjonsutstyr, medisinske instrumenter, presisjonsinstrumenter, optiske instrumenter, klokker og ur, motorkjøretøyer, tilhengere og deler, andre transportmidler	3 701	14,4	131,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	Produksjon av næringsmidler og drikkevarer Produksjon av tobakksvarer	1 540	10,4	91,7
Hotell og restaurantdrift	Hotell og restaurantvirksomhet	4 254	8,8	27,9
Fiske og fangst	Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 227	7,6	16,0
Andre næringer	Den del av foretakssektoren som ikke er belyst i næringsanalysen	18 862	178,1	407,2

grad finansiert med langsiktig gjeld. Foretakene i næringene eiendomsdrift og sjøfart-/rørtransport er i langt større grad finansiert med langsiktige lån.

Regioner

I analysen vurderer vi også om det er regionvise forskjeller i utviklingen. Hvis foretaket driver virksomhet i flere regioner, er det lokaliseringen til hovedkontoret som er avgjørende for regioninn-

delingen. Dette vil gi et skjevt bilde dersom store deler av foretakets virksomhet foregår i en annen region enn der hovedkontoret er lokalisert. Det er imidlertid grunn til å tro at de fleste foretakene har størstedelen av virksomheten lokalisert i den regionen de er registrert i.

Tabell 3 viser regioninndelingen som er benyttet. Målt etter omsetning og langsiktig gjeld er størstedelen av foretakssektoren konsentrert i det sentrale

Tabell 3. Regioninndeling¹. Antall foretak, langsiktig gjeld og omsetning i 1998. (Milliarder kroner)

Regioner		Antall foretak i 1998	Langsiktig gjeld i 1998	Omsetning i 1998
Nord	Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag	17 029	59,7	175,6
Vest	Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane og Hordaland	18 049	86,5	242,7
Sør	Rogaland, Aust-Agder og Vest-Agder	13 009	51,6	167,0
Øst	Vestfold, Østfold og Buskerud	15 336	43,4	197,4
Indre	Oppland, Hedmark og Telemark	9 377	21,0	90,5
Oslo/Akershus	Oslo og Akershus	31 070	261,7	765,3

¹Samtlige næringer (dvs. inklusive andre næringer, jf. tabell 2)

østlandsområdet. Når halvparten av utvalgets samlede omsetning og langsiktige gjeld er knyttet til foretak lokalisert i Oslo og Akershus. Andelen foretak med hovedkontor i denne regionen er imidlertid bare på 30 prosent.

3 Norges Banks SEBRA-modell

SEBRA-modellen brukes til å klassifisere foretakenes finansielle stilling og deres evne til å betjene sine gjeldsforpliktelser. Det utarbeides forholdstall som indikerer foretakenes situasjon hva gjelder likviditet, kontantinntjening og soliditet. Forholdstallene er utledet fra foretakenes årsregnskaper og er nærmere beskrevet nedenfor.

3.1 Likviditet

Den utløsende årsaken til at et foretak går konkurs, er oftest at det ikke har tilstrekkelig med likvide midler til å innfri forpliktelser overfor kreditor. I SEBRA-modellen er likviditetsindikatoren definert som betalingsmidler (kontanter og andre likvide betalingsmidler) fratrukket kortsiktig gjeld i prosent av driftsinntekter.

Selv for de mest levedyktige og likvide foretak kan det forventes at kortsiktig gjeld er større enn betalingsmidler. De fleste foretak vil derfor ha en negativ verdi på dette forholdstallet. Foretak som antas å ha svak likviditet forventes å ha et lavere forholdstall enn foretak med god likviditet, gitt like driftsinntekter eller aktivitetsnivå.

Med bakgrunn i statistiske undersøkelser er skillet mellom god og svak likviditet satt ved -25 prosent av driftsinntektene. Forholdstallet inngår som én av flere faktorer i en risikomodell, og er i seg selv ikke et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hvorvidt likviditetssituasjonen til et enkeltforetak er tilfredsstillende eller ikke.

3.2 Kontantinntjening

For at et foretak skal overleve, må kontantinntjeningen over tid være stor nok til å dekke avdragsforpliktelser, utbetaling av utbytte, egenandel av investeringer, samt egenandel av et eventuelt behov for økt arbeidskapital. Dersom kontantinntjeningen ikke er stor nok til å tilfredsstille disse kravene, vil foretakets likviditet svekkes. Kontantinntjeningen er derfor svært sentral når det gjelder å vurdere foretakenes overlevelsessevne.

I risikomodellen defineres kontantinntjeningen som resultat før ekstraordinære poster, eksklusive

av-/nedskrivninger og inklusive skattekostnad. I SEBRA-modellen defineres tilfredsstillende kontantinntjening som 20 prosent eller mer av foretakets langsiktige gjeld². Dette er med bakgrunn i en antakelse om at et foretak i gjennomsnitt bruker 5 år på å nedbetale et langsiktig lån. I modellen blir foretakene klassifisert etter hvorvidt kontantinntjeningen oppfyller dette kravet, ligger fra 0 til 20 prosent av langsiktig gjeld, eller er negativ. Nivåene er statistisk testet, og erfaringer viser at de fungerer godt for formålet med å skille på foretak med ulik risiko.

3.3 Soliditet

Egenkapitalens størrelse i forhold til foretakets total kapital har betydning for hvor raskt foretaket vil komme i en situasjon der de må melde oppbud. Høy egenkapitalandel indikerer at foretaket kan overleve tider med svak inntjening, fordi foretaket kan ha muligheter til å frigjøre midler gjennom salg av eiendeler, samt å tilby sikkerhet for nye lån. Foretaket vil på den måten tilføres tilstrekkelige midler til å betjene gjeld til kreditor. Høy egenkapitalandel innebærer, relativt sett, mindre gjeld og dermed også lavere forpliktelser knyttet til renter og avdrag.

Basert på statistisk testing og gjennomsnittsbeaktning for norske foretak, er tilfredsstillende egenkapitalandel i SEBRA-modellen definert som 20 prosent av total kapitalen. Foretakene klassifiseres etter om de oppfyller dette, har en egenkapitalandel fra 0 til 20 prosent av total kapitalen, eller har negativ egenkapital.

De bokførte verdiene i et regnskap vil ikke nødvendigvis gjenspeile de reelle verdiene i foretaket. Egenkapitalandelen brukt i denne modellen vil dermed ikke gi et korrekt bilde av nivået i forhold til foretakenes reelle verdier. Med det store antall foretak som inngår i modellen er det ikke praktisk mulig å gjennomføre en tilfredsstillende korrigerings. Ved studier av utviklingen i foretakenes soliditet vil imidlertid den reelle egenkapitalandelen være av mindre betydning.

² Posten «langsiktig gjeld» i foretakenes årsregnskap inkluderer, foruten ordinære langsiktige nedbetalingslån i norske finansinstitusjoner, obligasjonsgjeld, langsiktig gjeld til konsernet, gjeld til utenlandske finansinstitusjoner, etc. Det er ikke mulig å skille mellom disse typene langsiktig lån basert på de regnskapsdata Norges Bank har tilgjengelig. Størstedelen av posten består imidlertid av ordinære langsiktige lån gitt av norske finansinstitusjoner

3.4 Risikogruppering

Utfra forskjellige kombinasjoner av de tre forholdstallene får vi en modell med 18 ulike risikogrupper. I denne analysen begrenser vi oss imidlertid til en grovere inndeling i 8 grupper, jf. figur 1. Her er kontantinntjeningen det av forholdstallene som er gitt størst vekt. Foretakene karakteriseres av lav, moderat eller høy risiko utfra hvilken gruppe de plasseres seg i. Dette er relative mål, og selv om et foretak er klassifisert i høyrisiko-gruppen betyr ikke dette at en nødvendigvis står overfor et tapsengasjement.

Figur 1: Risikogrupper i SEBRA-modellen

Inntjening	Likviditets- utvikling	Egenkapitalandel		
		Over 20%	0-20%	Negativ
Mer enn 20%	God	Gruppe 1	Gruppe 3	
	Svak	Gruppe 2	Gruppe 4	
0-20%	God	Gruppe 5	Gruppe 6	
	Svak			
Negativ	God	Gruppe 7	Gruppe 8	
	Svak			

Gruppe 1 - 2 (lav risiko): Foretak som har en kontantinntjening større enn 20 prosent av langsiktig gjeld samtidig som egenkapitalandelen er større enn 20 prosent. Denne gruppen foretak anses som svært solide, og sannsynligheten for konkurs eller mislighold er lav.

Gruppe 3 - 5 (moderat risiko): Foretak som har: i) kontantinntjening større enn 20 prosent av langsiktig gjeld samtidig som egenkapitalandelen er mindre enn 20 prosent, eller ii) positiv kontantinntjening, men mindre enn 20 prosent av langsiktig gjeld, samtidig som egenkapitalandel er større enn 20 prosent.

Gruppe 6 - 8 (høy risiko): Foretak som har: i) positiv kontantinntjening, men mindre enn 20 prosent av langsiktig gjeld, samtidig som egenkapitalandelen er mindre enn 20 prosent, eller ii) negativ kontantinntjening. Foretakene i disse risikogrupperne har en finansiell stilling som ikke er tilfredsstillende i forhold til deres betalingsforpliktelse. Ved siden av at de har svak eller negativ kontantinntjening, har de også lite eller ingen egenkapital å tære på.

I deler av analysen fokuseres det på foretak som tilhører risikogruppe 8, det vil si de mest risikoutsatte foretakene. Dette er foretak som har negativ kontantinntjening samtidig som egenkapitalandelen er negativ eller lavere enn 20 prosent. Sannsynligheten for at slike foretak vil gå konkurs

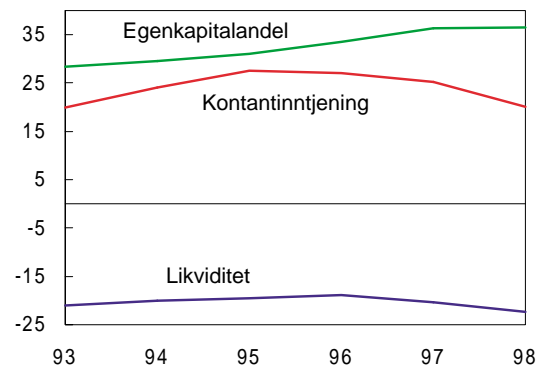
eller misligholde sine lån er stor, dersom de ikke i løpet av relativt kort tid klarer å snu den negative utviklingen.

3.5 Forholdstallenes utvikling fra 1993 til 1998

Nedenfor beskrives den faktiske utviklingen i forholdstallene som inngår i SEBRA-modellen. Figur 2 viser utviklingen i de tre forholdstallene på aggregert nivå for samtlige foretak i perioden fra 1993 til 1998.

Figur 2: Utvikling i risikoklassifiseringsmodellens forholdstall fra 1993 til 1998.

Prosent

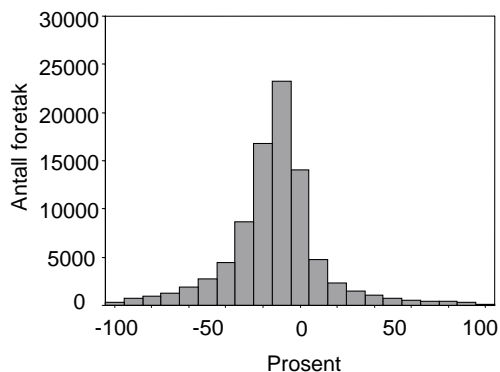

Kilde: Norges Bank

Figuren viser at foretakene gjennom vekstperioden midt på 1990-tallet generelt hadde god lønnsomhet, bygde opp en relativt solid egenkapitalbase og bedret likviditetssituasjonen noe. Veksten i foretakenes egenkapitalandel avtok imidlertid i 1998. Dette skyldes hovedsaklig at lønnsomheten ble betydelig redusert. Foretakenes kontantinntjening nådde toppen i 1995 og 1996, da den utgjorde cirka 27 prosent i forhold til langsiktig gjeld. I 1998 hadde andelen falt til 20 prosent.

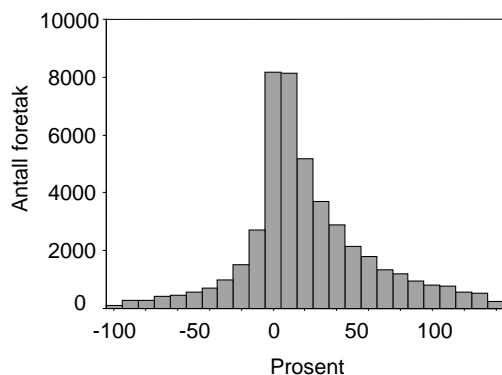
Histogrammene i figur 3, 4 og 5 illustrerer spredningen i forholdstallene i 1998. Spredningen er minst for likviditetsindikatoren og størst for kontantinntjeningen. Selv om en stor andel av foretakene fortsatt har god inntjening, viser regnskapene fra 1994 til 1998 at det har vært en betydelig økning i antall foretak med negativ inntjening. I 1994 hadde 16 864 foretak negativ kontantinntjening, mot 26 423 i 1998. Målt i forhold til antall foretak det enkelte år, økte andelen foretak med negativ inntjening fra 21,9 til 25,4 prosent i denne perioden.

Figur 3: Likviditetsindikator for norske foretak i 1998

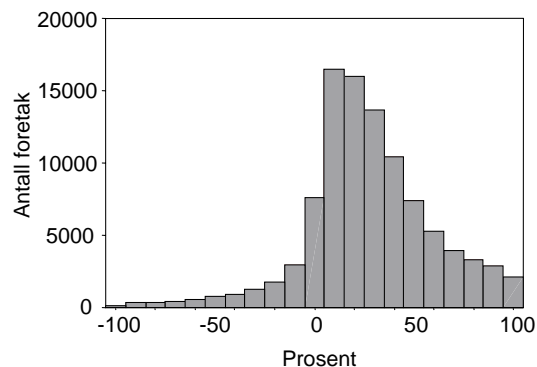
Kilde: Norges Bank

Figur 4: Kontantinntjening i prosent av langsiktig gjeld for norske foretak i 1998

Kilde: Norges Bank

Figur 5: Egenkapitalandel for norske foretak i 1998.

Kilde: Norges Bank

Selv om foretakene de siste årene har redusert lønnsomheten, går det fram av figur 5 at de aller fleste foretakene har en god egenkapitalbase. God lønnsomhet tidligere på 1990-tallet bidrog til at relativt få foretak hadde negativ bokført egenkapital ved utgangen av 1998.

4 Hovedbildet

Analysen ovenfor indikerer et konjunkturskift for foretakene i 1997 og 1998. Selskapenes egenkapitalsituasjon er bedret i hele perioden fra 1993 til 1998, men forbedringen avtok noe i 1998. Redusert lønnsomhet og en mer presset likviditetsituasjon for foretakene de siste to til tre årene har ført til økt risiko for tap på utlån til denne sektoren.

I 1993 ble 32 314 foretak klassifisert som høyrisiko-foretak (gruppe 6 til 8). Antallet gikk ned året etter, men i perioden fra 1994 til 1998 var det en markant økning fra 26 138 til 36 989. Denne økningen er noe større enn økningen i det totale antall foretak over samme periode, noe som indikerer at relativt flere foretak ble definert som høyrisikoforetak i 1998. Dette kan i noen grad forklares utfra oppgangskonjunkturen denne perioden. Oppgangskonjunkturer fører vanligvis til økt antall nyetableringer. Ettersom nyetablerte foretak ofte har en svakere finansiell stilling enn mer etablerte foretak, vil antall foretak med høy risiko øke både absolutt og relativt.

For finansinstitusjonene er det risikoen knyttet til de samlede utlån som er mest sentral. I denne sammenheng har vi i hovedsak fokusert på foretakenes langsiktige gjeld. Deler av den kortsiktige gjelden, kassakredittgjelden, vil imidlertid også være knyttet opp til finansinstitusjonenes utlånsvirksomhet.

Foretakenes gjeldsvekst fra 1994 og fram til 1998 har nominelt sett vært betydelig. Langsiktig gjeld og kassakreditter i norske foretak økte fra 348 til 561 milliarder kroner. Av denne gjelden er en stor andel knyttet til foretak med høy risiko. Tabell 5 viser at andelen gjeld i foretak med høy risiko økte fra 41 prosent i 1994 til 50 prosent i 1998. I nominelle kroner utgjorde dette en økning fra 142 til 280 milliarder kroner. Utviklingen for de mest risikoutsatte foretakene (risikogruppe 8) viser en større økning relativt sett. I perioden fra 1994 til 1998 økte gjelden til disse foretakene fra 38 til 109 milliarder kroner.

Tabell 5. Risikoklassifisering av langsiktig gjeld og kassakredittgjeld

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Høy risiko	49,9%	41,0%	41,8%	47,9%	46,9%	49,9%
herav foretak i risikogruppe 8	16,9%	10,9%	11,5%	15,6%	14,9%	19,5%
Moderat risiko	34,9%	35,7%	29,4%	23,4%	30,8%	29,6%
Lav risiko	15,2%	23,3%	28,8%	28,7%	22,3%	20,5%

5 Risikobildet i ulike regioner og utvalgte næringer

I dette kapitlet vurderes finansinstitusjonenes risikoeksponering overfor ulike regioner og utvalgte næringer. Sentralt i denne sammenheng er utviklingen i den langsiktige gjelden til de mest risikoutsatte foretakene. Begrepet «mest risikoutsatt gjeld» blir her brukt om langsiktig gjeld til foretak i risikogruppe 8 (se avsnitt 3.4). Kassakredittgjeld er ikke tatt med i den følgende analysen.

Ingen finansinstitusjoner i Norge har opparbeidet seg betydelige kundebaser i utlandet. I tillegg er Norge en relativt lite diversifisert økonomi. Det betyr at mulighetene for å spre risikoen i forhold til tradisjonell utlånsvirksomhet er relativt begrenset. Finansinstitusjonene står derfor overfor en utfordring for å finne en mest mulig optimal tilpasning av sine utlånsporteføljer i forhold til hvilke næringer og regioner de ønsker å satse på.

5.1 Utviklingen i utvalgte næringer

Enkelte næringer er tradisjonelt mer utsatte for gjeldsbetjeningsproblemer og konkurser enn andre. Dette er i første rekke næringer som er spesielt følsomme for konjunktursvingninger og hvor svingningene raskt gir seg utslag i svekket lønnsomhet og reduserte verdier på foretakenes eiendeler. Eksempler på slike næringer er eiendomsdrift, sjøfart og bygg og anlegg.

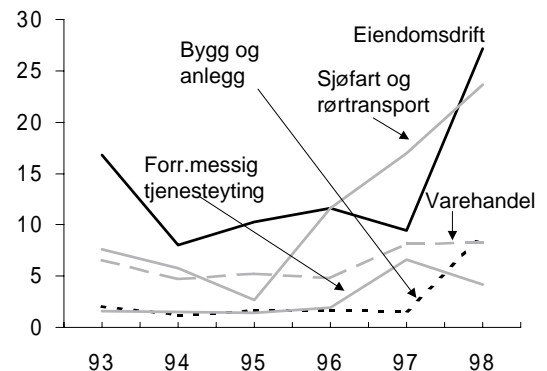
Figur 6 viser utviklingen i den mest risikoutsatte gjelden i de fem største næringene i utvalget. Den mest risikoutsatte gjelden økte betydelig i næringene eiendomsdrift og bygg og anlegg i 1998, mens sjøfart og rørtransport har hatt en kraftig økning de tre siste årene. Innenfor varehandel og forretningsmessig tjenesteyting var det relativt små endringer. Utviklingen i den mest risikoutsatte gjelden i de øvrige næringene er vist i figur 7. Verkstedindustrien og nærings- og nytelsesmiddelindustrien hadde en relativt stor økning i den mest risikoutsatte gjelden i 1996 og 1997, og en betydelig reduksjon i 1998. I de øvrige næringene var det relativt små endringer i

perioden. De ulike næringene er nærmere omtalt i Finansielt utsyn i denne utgaven av Penger og Kreditt.

5.2 Regional fordeling av den mest risikoutsatte gjelden

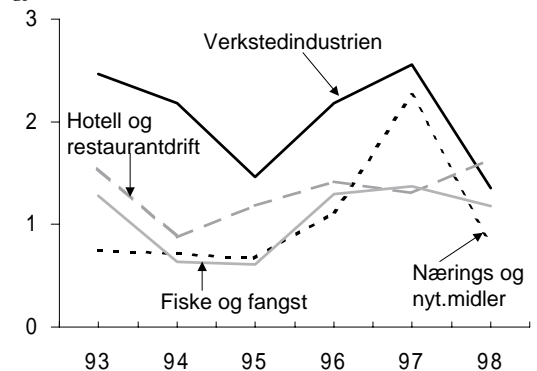
Oslo og Akershus hadde 54,5 milliarder kroner, eller 71 prosent, av den mest risikoutsatte gjelden i de utvalgte næringene ved utgangen av 1998, jf. tabell 6. Minst risikoutsatt var region «indre», med

Figur 6: Utviklingen i den mest risikoutsatte gjelden. Milliarder kroner

Kilde: Norges Bank

Figur 7: Utviklingen i den mest risikoutsatte gjelden. Milliarder kroner

Kilde: Norges Bank

Tabell 6. Mest risikoutsatt gjeld i utvalgte næringer og regioner per 31.12.98. Millioner kroner

	Nord	Vest	Sør	Øst	Indre	Oslo/ Akershus	Sum	% av totalt
Eiendomsdrift	2 266	1 843	1 743	1 275	450	19 548	27 124	35,2%
Sjøfart og rørtransport	359	1 806	2 134	681	24	18 619	23 622	30,7%
Varehandel	791	1 210	642	812	413	4 391	8 259	10,7%
Forretningsmessig tjenesteyting	171	293	240	231	40	3 196	4 172	5,4%
Bygg og anlegg	258	284	146	109	58	7 993	8 846	11,5%
Verkstedindustri	116	380	247	199	309	105	1 356	1,8%
Nærings- og nytelsesmidler	228	287	112	49	32	96	805	1,0%
Hotell- og restaurantdrift	301	224	177	156	214	564	1 636	2,1%
Fiske og fangst	605	489	81	1	0	0	1 176	1,5%
Sum	5 094	6 814	5 522	3 513	1 541	54 512	76 995	100%
% av totalt	6,6%	8,8%	7,2%	4,6%	2,0%	70,8%	100%	

kun 1,5 milliarder kroner. De øvrige regionene hadde mellom 3,5 og 6,8 milliarder kroner av den mest risikoutsatte gjelden.

Tallene indikerer at finansinstitusjonenes samlede nominelle tapspotensiale er klart størst i Oslo og Akershus. Finansinstitusjoner lokalisert utenfor Oslo og Akershus vil også stå overfor en ikke ubetydelig tapsrisiko. Dette avhenger blant annet av hvor diversifisert utlånsporteføljene er.

Eiendomsnæringen sto for den største andelen av den mest risikoutsatte gjelden i samtlige regioner, bortsett fra i region «sør», jf. tabell 7. Sjøfart og rørtransport er en fremtredende næring langs kysten i Sør-Norge, men har også en relativt stor andel av den mest risikoutsatte gjelden på Vestlandet og i Østlandsområdet. Varehandelen var relativt sterkt representert med mest risikoutsatt gjeld i de fleste regionene, mens en tradisjonelt risikoutsatt næring som hotell- og restaurantdrift stod for en relativt liten andel av regionenes mest risikoutsatte gjeld. En annen risikoutsatt næring, fiske og fangst, stod for en relativt liten andel av

den mest risikoutsatte gjelden samlet sett i «fiske-dominerte» regioner som Nord-Norge og på Vestlandet.

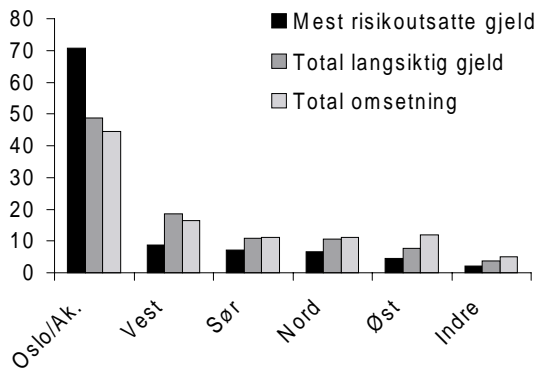
Det er ikke overraskende at den mest risikoutsatte gjelden er størst i Oslo og Akershus, da en stor andel av næringslivet i Norge er lokalisert i denne regionen eller har hovedkontor der. Datamaterialet indikerer imidlertid at Oslo og Akershus også relativt sett har mer risikoutsatt gjeld enn de øvrige regionene, jf. figur 8. Mens Oslo og Akershus stod for 71 prosent av utvalgets mest risikoutsatte gjeld, hadde disse to fylkene bare 49 prosent av utvalgets totale langsiktige gjeld og 45 prosent av den totale omsetningen. I de øvrige regionene var andelen mest risikoutsatt gjeld mindre enn andelen total langsiktig gjeld og total omsetning.

Det kan være flere årsaker til at foretakenes langsiktige gjeld synes å være mer risikoutsatt i Oslo og Akershus enn i øvrige deler av landet. Én mulig forklaring kan være at den større konsentrasjonen av finansinstitusjoner i Oslo og Akershus

Tabell 7. Regionenes mest risikoutsatte gjeld fordelt på næringer per 31.12.98

	Nord	Vest	Sør	Øst	Indre	Oslo/ Akershus
Eiendomsdrift	44,5%	27,0%	31,6%	36,3%	29,2%	35,9%
Sjøfart og rørtransport	7,0%	26,5%	38,6%	19,4%	1,6%	34,2%
Varehandel	15,5%	17,8%	11,6%	23,1%	26,8%	8,1%
Forretn.messig tjenesteyting	3,4%	4,3%	4,4%	6,6%	2,6%	5,9%
Bygg og anlegg	5,1%	4,2%	2,6%	3,1%	3,7%	14,7%
Verkstedindustri	2,3%	5,6%	4,5%	5,7%	20,1%	0,2%
Nærings- og nytelsesmidler	4,5%	4,2%	2,0%	1,4%	2,1%	0,2%
Hotell og restaurantdrift	5,9%	3,3%	3,2%	4,4%	13,9%	1,0%
Fiske og fangst	11,9%	7,2%	1,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Sum	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Milliarder kroner	5,1	6,8	5,2	3,5	1,5	54,5

Figur 8: Andel av utvalgte næringers mest risikoutsatte gjeld, totale langsiktige gjeld og omsetning per 31.12.98. Prosent

Kilde: Norges Bank

gjør det lettere for foretak, også de mest risikoutsatte, å få innvilget lån. En annen forklaring kan være at foretakene i denne regionen i utgangspunktet kan stille bedre sikkerheter enn foretak i andre regioner, fordi markedsverdien på nærings-eiendommer generelt sett er høyere i Oslo og Akershus enn ellers i landet. Dette kan gjøre det lettere for svake foretak å få innvilget lån. Videre kan det antas at konkurransen mellom foretakene generelt er større i Oslo og Akershus enn i andre deler av landet, noe som setter større press på foretakenes lønnsomhet.

6 Modellens prediksjonsevne

Ved analyser av foretakssektoren og finansinstitusjonenes risikoeksponering risikoklassifiseres det enkelte foretak. Men i utgangspunktet forteller ikke modellen om hvor stor sannsynlighet det er for at et foretak går konkurs eller får betalingsproblemer. En tilnærming til denne problemstillingen er å se på klassifiseringen av foretakene året etter en gitt risikoklassifisering i henhold til SEBRA-modellen. Dette er vist i tabell 8.

I tabellen er det tatt utgangspunkt i det enkelte foretaks risikoklassifisering hvert enkelt år fra 1993 til 1997. Denne risikoklassifiseringen er blitt sammenholdt med tilsvarende foretaks risikoklassifisering ett år senere, det vil si i perioden fra 1994 til 1998. På denne måten finnes antall foretak som, gitt en risikoklassifisering i år T , ble klassifisert i de ulike risikogruppene ett år senere (i år $T+1$).

Enkelte foretak har i perioden 1994 til 1998 sluttet å levere regnskap, og tabellen har en egen kolonne for disse. Dette kan blant annet skyldes at foretaket har fusjonert med et annet foretak, har frivillig innstilt sin virksomhet eller at det har gått konkurs. Norges Bank har ikke opplysninger om bakgrunnen for at et foretak slutter å levere regnskap. Tabellen indikerer imidlertid at en stor andel av disse foretakene har hatt en svak finansiell stilling det forutgående året. Hele 57 prosent av foretakene som ikke leverte regnskap, var året før klassifisert med høy risiko. Dette indikerer at en stor andel av foretakene som slutter å levere regnskap, gjør dette mer eller mindre frivillig som en direkte følge av konkurs eller virksomhetens svake resultater.

En stor andel av foretakene som etter SEBRA-modellen klassifiseres med høy risiko det ene året, har enten en svak finansiell stilling eller har ikke levert regnskap det påfølgende året. 12 prosent av høyrisiko-foretakene hadde ikke levert regnskap året etter, mens 55 prosent fortsatt ble klassifisert i høyrisiko-gruppen. Kun en tredel av høyrisiko-foretakene fikk året etter en bedre risikoklassifisering.

SEBRA-modellen gir ikke anslag for hvor stor andel av gjelden knyttet til foretak med høy risiko som vil gå tapt. Ovennevnte indikerer imidlertid at en stor andel av foretakene som klassifiseres med høy risiko får betalingsproblemer. Det er også realistisk å anta at en betydelig andel av foretakene går konkurs eller av andre årsaker innstiller virksomheten som følge av svak finansiell stilling.

7 Avslutning

Ifølge Norges Banks risikoklassifiseringsmodell har foretakenes samlede likviditet og kontantinntjening blitt svekket de siste årene, mens egenkapitalandelen er bedret. Andelen gjeld i foretak med høy risiko har økt betydelig siden 1994, og var ved utgangen av 1998 på samme nivå som i 1993. Analysen viser at størstedelen av den mest risikoutsatte gjelden er lokalisert i Oslo og Akershus. Den mest risikoutsatte gjelden var størst i næringene eiendomsdrift og sjøfart/rørtransport. Disse to næringene hadde, sammen med bygge- og anleggsnæringen, en betydelig økning i den mest risikoutsatte gjelden fra 1997 til 1998.

Analysen indikerer at den økte risikoen i foretakene vil føre til økte tap på utlån den nærmeste

Tabell 8. Antall foretak fordelt på risikogrupper i år $T+1$, gitt risikoklassifisering i år T

År T	År $T+1$				Sum
	Sluttet å levere regnskap	Høy risiko	Moderat risiko	Lav risiko	
Høy risiko	18 700	87 479	31 963	21 717	159 859
herav foretak i risikogruppe 8	11 343	37 453	17 369	5 743	71 908
Moderat risiko	5 568	23 691	50 379	22 607	102 245
Lav risiko	8 503	24 592	13 608	133 453	180 156
Sum	32 771	135 762	95 950	177 777	442 260

framtid. Størrelsen på finansinstitusjonens tap vil i stor grad avhenge av realisasjonsverdien på finansinstitusjonenes sikkerheter, samt i hvilken grad finansinstitusjonene har priset risikoen forbundet med sine utlån.

Det er grunn til å tro at finansinstitusjonene generelt er blitt bedre til å identifisere og vurdere kredittrisiko ved hjelp av blant annet bedre utviklede risikostyringssystemer. Dette bidrar til å begrense utlånstapene.